

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Margit Forstström*
 Härad: *V. Göinge - Luggude* Berättare: *Hilda Hell, Brunnby älderdomshesten.*
 Socken: *V. Torup - Brunnby* Berättarens yrke: *fru*
 Uppteckningsår: *1960* Född år *1868* i *Röke m.*

Omr en pigas arbete och lön. s. 1-3.
Konfirmation s. 2.
Julen. s. 3-4.
Fjäderhandlare. s. 5.
Fester och baler på Krapprup. s. 5.
Dansbanor. s. 2, 5.
Ljillen. s. 5.
Bröllop s. 5
m. m.

(skulle väl vara Torups)

Modern var från en stor "bonnagård" i Torps sn i Göinge hd. Fadern från Röke i Torups pastorat. Berättaren född där i Vångagården, ett kvartings hemmane.

4 kvartingar till en gård. En kvarting 25-30 tunnland.

När ber var 14 år började hon tjäna hos andra. Först som barnpiga hos släktingar i Torup. Det låg i samma pastorat som hemmet, men där var två olika kyrkor, så ber fick åka i prästens vagn om söndagarna, när hon var hemma. Det var arbetssamt; upp $\frac{1}{4}$ och ofta inte i säng förrän 10 varje dag. Man var aldrig fri. Barnet, som skulle passas, var knappt årsgammalt. Två pigor bodde i en liten pigekammare.

Sedan kom ber till andra hus och tjänade. Hon passade kor hos en bättre mora. Det var 5-6 kor, som skulle "foras" och mjölkas. "Det var kallt i pigekammaren, men man ville inte klaga, för moran var snäll och god." På vintern spann man blå.

Det var roligt. Det nystades upp och skulle bykas och blekas. När det var vävt, lades långa linneräcker ut på "bleka". De lades ut på morgonen och togs in på kvällen, för att inte skadas av fläckar. Ett slag var ber hos en väverska, som sålde till Kristianstad. Fastän ber var liten fick hon väva mycket, bl.a. 10-skaf-tat duktyg och servetter i samma mönster i "dräjl". Handdukar också i samma mönster, fast endast randigt och inte rutigt som på duktyget.

Så här berättade fru Hell: "Det var tröttsamt att väva från morgon till kväll. Om jag var duktig kunde jag hinna 10 alnar om dagen (6 m). Det var linnevävnad och ylle- och bomullsvävnad. Mannfolkaklär och kläder till en själv. Man fick en klänning i lön. Det var starka tyger, som tålde att slita på. Även sedan jag var gift hade jag många klänningar, som jag tjänat. Man grovkardade hemma och skickade sedan till spinneri för finkardning. Sedan spann man själv. Mor vävde mycket. Hon

färgade mycket särskilt rött och brunt. Hon köpte nog färgerna, åtminstone anilinfärg. När man doppade svart i det blev det skimrande grönt och gult.

Konfirmationsklänningen ärvde jag efter min syster. Den var hemvävd, svart, av viktorigarn. Det gick enkelt till vid konfirmation. Efter konfirmationen gick man hem, bytte kläder och tog i att arbeta igen. Man hade också en silkeschalett med långa fransar. Jag hade senare två svarta sådana med långa fransar och en vit, som var gudagrann. Jag ånkar (ångrar) på att jag lät färga den."

Vanligen hade husen ett stort rum, ett "kammers" och farstu, bredvid vilken pigekammaren var. Där var det ibland så otätt, att det snöade in (det var hos den snälla moran). Rummen gick tvärs över huset så det var fönster på båda sidor, 4 eller 6 par i vart rum. I köket var stengolv; annars trägolv. Skuregolv endast i finrummet. Man sopade med riskvastar och strödde på sand för att ljusa opp och på söndagarna ene. Inga mattor på golven. Man gick in med träskor på,

På en del ställen ("somma stens") fanns särskilt brygghus, annars var det stora bykekar i köket. Ibland, när det var ont om vatten i brunnen, fick man gå till en källa i skogen och tvätta. Man höll på en hel natt, för att inte försumma något annat arbete, och man filade och hällde på lut. "Pågar och töser gick till varandra när de bykte, men jag var så liten, så det var ingen som kom till mig."

Man bykte även på vintern, då det var så kallt att vattnet frös och allting blev som glaserat. Vintertid hängdes tvätten till tork på loftet, annars ute.

"Lördag kväll gick man och dansade i något vägaskäl. Någon påg spelade harmonika och man sjöng. Det var ofta visor diktade till någon aktuell händelse (Elfsborgsvisan). Man dansade med tofflorna på. Kadrilj var trevligt; det dansade man två

eller tre gånger på kvällen och sista dansen var ofta kadrilj. Den påg man då dansade med följde en hem. Söndag var man fri, och den snälla frun hade sopat, mjölkat och kokat kaffe när man vaknade. Det var så man kände sig skamsen."

Sedan gifte ber sig och kom till Kulla bygden. Mannen var statare på Krapp-
perup. De bodde framma vid gården i flera år, 7-8 år, då mannen var fördräng hos
baron Gyllenstjerna. Sedan blev han skogvaktare, och de flyttade till ett litet
torp vid Kockenhus nedanför backen i Björkeröd. Där växte åtta barn upp. Ber
bodde där tills hon fyllt 90 år, och reser ännu dit ibland och bor några dagar.
En son har det.

Men när något stor och viktigt skulle göras på gården (Krapp-
perup) hämtades mor
Hell, som de kallade henne. Slakt var det fyra gånger om året: i febr, mars, april
och till jul. Då slaktades nötkreatur: 1 ko, 3-4 grisar. Till jul slaktades 2 kor,
för en skulle vara till att dela ut till de fattiga. Mor Hell stannade 3-4 dagar.
Det fanns mycket hjälp: flickorna i köket, två städerskor, två köksor, hushåller-
skor och betjänt. Efter slakten skulle fjälster göras rena och stoppas till
korv. Späck skars för att vara i medvursten, som sedan skickades till röken i
Höganäs i stora baljor. Ber fick 75 öre om dagen och maten. Dessutom fick hon
med sig fläsk och kött hem. Hon tyckte att det var för dåligt betalt och sade,
att vem som ville kunde få det arbetet i stället för henne. Det var många som
ville, för det var en fin post. Men frun höjde hennes lön. En hushållsmamsell stod
för köket i vanliga fall.

14 dagar före jul bakades storbak. Då bakades extra åt fattiga. Många gick och
tiggde på den tiden. De fick en kavring. Strax före jul for man ut med vagn från

*Björkeröd m.
Lugga de tid*

godset till Arild, Mølle, Lerhamn och Nyhamn till änkor och andra som hade det fattigt. De fick en "kaga" grovt bröd och en sursött och ett stycke kött samt kaffe och ljus.

I skogvaktartorpet hade ber och hennes man egna djur och de arrenderade jord från Kockenhus, mera jord så småningom. Till en början hade de 1 ko. Mjölken såldes till Mølleborna. Man bar 10-liters spannar med en käpp instucken genom handtaget. Så fick man gå långa vägar. Det var slitsamt. Smör kärnades i små kärnor med vingar. Ost gjordes också hemma. Det var långt till mejeri. Det var till jul man gjorde ost. Ber hade en stor korg till 30 liter och några till 10-12 liter. Alla hennes var flätade, men somliga hade bleckformar. På julafton doppade man i grytan och åt lutfisk och "risengröd". Det sista var extra gott, för annars hade man inte efterrätt.

I Göinge var det inte vanligt med julgran. Det var bara i fina hus, Ber bodde intill klockaregården i Oderljunga, och både där och i prästgården var gran. På fina ställen förekom också julklappar, som kastades in. I ryggåstugor satte man på väggarna julabrev, som köptes för 5 öre. Man sparade dem år från år, så det blev riktigt många. I Björkeröd hade ber julagran med pepparkakor i, som barnen gick och åt av i smyg. Ofta var det 15-20 st hemma på julafton och då var något av barnen utklätt till jultomte. Det var på 1920-talet.

När skogen sprack togs de gröna kvistarna in. "Men det var gamlare".

"Jag låg på halm när jag tjänte. Skar hackelse i madrass till att bonna (bottna) med. Bolster (madrass-) varet köptes i affär. Sedan hade man ylledynor, fjärdynor, en under och en över. Det gick ett halvt pund fjäder till var dyna, 10 skålpund.

Björkeröd sv

Gåsfjär var bäst. Fjärhandlare körde omkring och sålde; det var nog utländsk fjäder."

Dynvaren vävdes hemma i 10 skaft. De bands upp så allt ylle kom på ena sidan och all bomullsvarp på andra. Ber syster hjälpte att binda. Hon hade en stor vävbok, som hon själv skrivit. "Jag skulle kunna sätta mig i en vävstol idag. Det skulle vara roligt. Det var för några år sedan jag gjorde det någonstans." Dynorna vävdes med rött på grå botten. Stora brad (bårder) med omväxlande grått och rött. Prydnadstücken fanns på stora fina ställen, ej i allmänhet hos bönder. Ber har sett sådana med gåsögonmönster. Ber barn använder nu delade dynevar som bonader. "Jag har en stor duk av hellinne, som mor vävt. Den blir styv efter tvätt och mangel. För mangelades med rulle och mangelträ. Man ger den en dang och så åker den iväg. Sen hade man manglar fyllda med sten. På Krapperup fanns maskinmangel och då fick tjänstefolket använda den gamla till sina egna saker."

På Krapperup hade de ofta stora fester och baler med 50-talet gäster. Det var officerare och fina damer. Då fick Mor Hell komma ner och hjälpa till. Det var när de unga baronerna Erik, Carl och Gustaf var unga.

I bokskogarna i Lerhamnsbackar och Bränneslyckan var stora dansbanor för annat folk. Krapperup hade en särskild till hela godset. Dansen höll på hela natten. Råg högg man länge med lie.

Vid gillen dukades på långbord med dukar. Ofta bjöds på ärtesö (ärtsoppa), särskilt vid begravning. Bröllop var nog stor fest. De spökade ut dem väldigt. Ber minns en brud, som hade papperskrona i regnbågens färger som fladdrade. Vet ej varför. Det var väl för att väcka uppseende; annars hade de väl myrtenkrona.